

Nr 38.

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående en översyn av butikstängningslagens bestämmelser om kioskhandeln m. m.

Andra lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 305 i första kammaren av herr *Hällgren* och fru *Wallentheim* samt nr 398 i andra kammaren av fru *Löfquist m. fl.*

I motionerna, vilka äro likalydande, har hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om att vid översyn av butikstängningslagen eller övervägande av andra lagstiftningsåtgärder på näringslivets område hänsynstagande måtte ske till innehållet i motionerna och framläggande för riksdagen av de förslag, som härav kunna föranledas».

I motionerna anföres bl. a. följande:

Kioskrörelsen är ett småfolkets särskilda verksamhetsområde, och oftast ha sociala skäl samt billighetsskäl talat för tillkomsten av detta slags företagerverksamhet. Genom att starta eller övertaga en kioskrörelse kunna många partiellt arbetslösa eller med dem jämställda försörja sig. Möjligheterna till en egen kioskrörelse vad angår verkligt lönande kiosker minskas emellertid kontinuerligt för dem som särskilt böra ifrågakomma för denna form av förvärvsverksamhet. På området ha nämligen uppstått handelsformer, som innebära att flera kiosker innehavas av en ägare och drivas under enhetlig regi. Störst bland företagare på området är Aktiebolaget Svenska pressbyrån. Denna lär visserligen i en del fall i sin kiosk-tjänst anställa invalidiserade personer eller personer med nedsatt arbetsförmåga, men det är stor skillnad mellan att vara löntagare och egen företagare. En löntagares anställning är, särskilt då hans arbetsförmåga är nedsatt, förenad med ovisshetsmoment, och han löper alltid risk att bli entledigad och ställd utan existensmöjligheter.

Pressbyråns verksamhet har kraftigt expanderat på senare år. Den högst betydande inkomst, bolaget måste ha av sin kioskrörelse, som vad angår andra varor än tidningar och tidskrifter är något som faller utanför bolagets ursprungliga verksamhetsområde, torde ej blott bekosta utövändet av det med bolaget avsedda ändamålet utan ock till viss del på ett eller annat sätt komma dess delägare till godo. Under sådana förhållanden är denna expansion ej betingad av några ekonomiskt tvingande orsaker. Ekonomiska skäl utgöra följaktligen intet hinder för en begränsning av expansionen till den del, den kan anses vara försvarbar av allmänt sociala skäl eller med hänsyn till småfolkets anspråk på verksamhetsobjekt såsom egna företagare.

Det kan ej ligga i samhällets intresse, att på bekostnad av småföretagarna ett stort företag växer ut med en myckenhet anställda. Det torde även böra

överbägas, huruvida inte bolagsformen för företagärverksamhet bör begränsas, ävensom huruvida begränsningen i så fall bör avse vissa kioskkategorier. Den på området förekommande företeelsen, att en person är samtidigt ägare av flera kiosker, som ej drivas i bolagsform — s. k. grosshandel med kiosker — bör icke heller få taga för stor omfattning. Vid såväl idkande som överlåtelse av kioskrörelse bör det kommunala inflytandet ha större möjligheter att göra sig gällande.

Vid den överarbetning av butikstängningslagens bestämmelser om kioskhandel, som ovanstående förutsätter, torde jämväl böra överbägas om ej i lagtexten bör i vägledande syfte stadgas, att bland flera kompetenta sökande till kioskrättighet sökande med nedsatt arbetsförmåga bör äga företräde framför de övriga.

Det vore önskvärt, om de synpunkter som framförts i motionerna vunne beaktande jämväl vid det pågående lagstiftningsarbetet på näringsfrihetens område.

Bestämmelser om tillstånd till försäljning från kiosk.

Enligt 1 § i 1864 års näringsfrihetsförordning är svensk medborgare med de undantag och inskränkningar, varom stadgas i förordningen, berättigad att idka handelsrörelse. Bestämmelsen har avseende även å kioskhandel, och förordningen innehåller inga bestämmelser om inskränkningar i rätten att driva sådan rörelse. Från de synpunkter, som avses i näringsfrihetsförordningen, är således rätten att idka kioskrörelse fri. Försäljning från kiosk är emellertid liksom annan detaljhandelsförsäljning underkastad bestämmelserna i 1948 års butikstängningslag, och för kioskrörelse har vad som i lagen föreskrives om tillstånd till annan affärstid än den vanliga särskild betydelse.

Enligt butikstängningslagens 11 § kan näringsidkare under vissa betingelser erhålla tillstånd att hålla butik — vilken beteckning i butikstängningslagen även innefattar kiosker — öppen för allmänheten å tid, då öppethållande eljest icke är förenligt med bestämmelserna i lagen, d. v. s. efter kl. 19. Tillstånd härtill meddelas av länsstyrelsen. Tillfälle att avgiva yttrande över ansökning skall, där det ej är uppenbart att ansökningen ej kommer att bifallas eller fråga är om öppethållande eller försäljning under allenast kort tid, beredas drätselkammare eller kommunalnämnd. Kommunens beslutande myndighet må uppdraga åt annan kommunalnämnd, beredning eller styrelse att avgiva yttrande. Avser ansökning försäljning av tobaksvaror i stad eller stadsliknande samhälle, skall länsstyrelsen före ärendets avgörande inhämta utlåtande över ansökningen från statens tobaksnämnd.

Beviljat tillstånd gäller för viss tid eller tills vidare och kan återkallas, när skäl därtill äro. I tillståndet skall angivas den tid på dygnet, under vilken öppethållande eller försäljning får äga rum, samt de varuslag, som därunder få försäljas. Länsstyrelsen äger meddela de ytterligare föreskrifter rörande försäljningens anordnande, som finnas erforderliga.

Tillstånd till annan affärstid än den vanliga må ej medgivas, om sökanden icke uppfyller de villkor, som gälla för idkande av handel i allmänhet, eller anledning finnes till antagande, att han icke är lämplig att utöva verksamheten eller hinder prövas föreligga ur hälsovårds-, ordnings-, säkerhets- eller liknande synpunkt. Föreligga ej sådana hinder skall vid prövning av ansökning hänsyn bland annat tagas å ena sidan till det gagn för allmänheten och å andra sidan till de olägenheter för annan handel, som skulle uppkomma vid bifall till framställningen.

I 11 § angivas vidare olika fall i vilka tillstånd till annan affärstid än den vanliga kan medgivas, där de ovan återgivna bestämmelserna icke utgöra hinder för beviljande av tillstånd. Bl. a. följande regler skola därvid lända till efter rättelse.

Försäljning av konfektyrer, kex, alkoholfria drycker, frukt, produkter av frukt, honung, levande blommor, tryckta skrifter, vykort, fotografisk film och tändstickor, vilken bedrives från särskilt försäljningsställe, där under den vanliga affärstiden endast dessa varor saluhållas, må medgivas, såframt icke särskilda skäl till annat föranleda, i allmänhet dock icke någon veckodag längre än till klockan 22. Tillstånd till försäljning av tobaksvaror å utsträckt tid kan meddelas vid försäljning i samband med nöjestillställning e. d. samt till s. k. trafikiosker. Slutligen kan tillstånd till öppet-hållande och försäljning även i andra fall medgivas, då synnerliga skäl därtill äro. Sistnämnda bestämmelse giver enligt motiven möjlighet att beakta ömmande personliga omständigheter hos sökanden, såsom att sökanden endast är partiellt arbetsför.

Handeln med tobaksvaror är tillika underkastad särskild reglering genom *1943 års lagstiftning om tobaksmonopol*. Regleringen innebär bl. a. att monopolbolaget utövar en nyetableringskontroll för att hindra nya ur distributionssynpunkt ej behövliga försäljningsställen. Försäljning av tobak med återförsäljarrabatt kan i princip icke ske utan tillstånd av monopolbolaget. Enligt praxis förvägrar emellertid monopolbolaget icke inköpsrätt åt näringsidkare som jämlikt butikstängningslagens bestämmelser genom laga-kraftvunnet beslut erhållit tillstånd till tobaksförsäljning på utsträckt tid. Enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 17 oktober 1952 har chefen för finansdepartementet tillkallat en utredning rörande detaljhandeln med tobaksvaror. Utredningen skall enligt direktiven göras förutsättningslös och allsidig.

Tidigare behandling av frågan om kioskrörelsens betydelse för de partiellt arbetsföra.

Möjligheterna att bereda de partiellt arbetsföra tillfälle till försörjning genom kioskhandel ha behandlats i förarbetena till 1948 års butikstängningslag samt av kommittén för partiellt arbetsföra.

1947 års butikstängningsakkunniga (SOU 1948:3) ansågo, att ömmande personliga omständigheter icke borde föranleda beviljande av ett tillstånd, för vilket giltiga skäl eljest ej förelåge. De sakkunniga anförde som motiv till detta sitt ställningstagande, att erfarenheterna av tidigare tillståndsgivning med beaktande av ömmande omständigheter icke enbart varit goda. Särskilt gäller detta i fråga om tillstånd till försäljning av tobaksvaror å utsträckt tid. En dylik rätt medförde ofta synnerligen goda inkomster och uppskattades därför till ett ej obetydligt kapitalvärde, vilket ersattes vid överlåtelse. På detta sätt bleve dylika rättigheter ofta förmål för spekulationer av särskilt företagsamma personer, och de verkligt sociala synpunkterna komme lätt i skymundan. Tillstånd till utsträckt affärstid torde i de flesta fall förorsaka visst avbräck för annan handel, och om det beviljades utan andra skäl än ömmande omständigheter för sökanden personligen, innebure detta i själva verket, att en eller flera andra näringsidkare i branschen finge bidraga till den ifrågavarande personens försörjning. En dylik konsekvens vore icke rimlig och vore icke heller nödvändig med hänsyn till den utveckling, som vår socialvård numera genomgått.

Däremot borde enligt de sakkunnigas mening ömmande personliga omständigheter hos sökanden kunna komma i betraktande vid konkurrens mellan flera om erhållande av försäljningsrättigheter, vilka tillgodosåge verkliga behov hos allmänheten.

De sakkunniga funno det även vara av stort värde, om partiellt arbetsföra i lämplig omfattning bereddes tillfälle att försörja sig genom dylik försäljningsverksamhet. Fördelningen av dessa försörjningsmöjligheter borde om möjligt ske i samråd med kommunens socialvårdsorgan. Även vid ombyte av innehavare borde detta organs yttrande inhämtas. Olika metoder hade ifrågasatts för att säkerställa det önskvärda inflytandet av socialvårdsorganen. Bl. a. pekade de sakkunniga på den metoden, att kommunen läte uppföra ett antal kiosker, vilka skulle uthyras till personer, som anvisades av socialvårdsorganet och som därefter hos vederbörlig myndighet finge söka tillstånd till handel på utsträckt tid på förevarande plats. En annan utväg vore, att ett allmännyttigt företag, exempelvis ett kommunalt bolag, förvärvade tillstånd till utövande av handel på utsträckt affärstid på därför lämpade platser och att detta bolag sedan anställde biträden och affärsföreståndare under beaktande av föreliggande personliga ömmande omständigheter hos aspiranterna på dylika befattningar.

I proposition nr 248 till 1948 års riksdag med förslag till ny butikstängningslag förordade föredragande departementschefen, att bestämmelsen om beviljande av tillstånd »då synnerliga skäl därtill äro» skulle bibehållas i butikstängningslagen. Departementschefen tillfogade, att dittillsvarande praxis, enligt vilken tillstånd i viss utsträckning beviljats på grund av ömmande personliga omständigheter hos sökanden, syntes böra upprätthållas oförändrad. Liksom de sakkunniga fann departementschefen det

riktigt, att tillfälle bereddades de partiellt arbetsföra att försörja sig genom kioskförsäljning. Vid konkurrens mellan flera om försäljarrättigheter borde socialvårdssynpunkter beaktas. Så borde även ske vid ombyte av innehavare. I detta sammanhang erinrade departementschefen om att tillstånden voro personliga. Han underströk emellertid, att de sociala skälen borde vara tungt vägande för att kunna föranleda beviljande av ett tillstånd för vilket giltiga skäl eljest ej föreläge. Det vore vidare angeläget, att de tillståndsbeviljande myndigheterna hade uppmärksamheten riktad på förekomsten av eventuella missbruk och, om skäl därtill funnes, begagnade sig av möjligheten att återkalla tillstånd.

Andra lagutskottet framhöll i sitt av riksdagen godkända utlåtande, nr 47, över propositionen, att försäljning på utsträckt tid vore motiverad av hänsyn till allmänhetens intresse att kunna erhålla vissa varor utom vanlig affärstid. Med fasthållande härav ville emellertid utskottet framhålla önskvärdheten av att vid beviljande av tillstånd till försäljning under utsträckt tid från kiosk även de sociala synpunkterna beaktades. Partiellt arbetsföra borde, då så befundes lämpligt, beredas tillfälle att försörja sig genom försäljning från kiosk. Detta kunde vara motiverat ur flera synpunkter. Dels finge de partiellt arbetsföra härigenom en möjlighet att försörja sig. Dels skedde ofta försäljning från kiosk under sådana förhållanden, att det skulle innebära slöseri med arbetskraften att låta en fullt arbetsför person sköta försäljningen.

Kommittén för partiellt arbetsföra (SOU 1948:54) har undersökt, huruvida det skulle vara möjligt att genom lagstiftning reservera kioskhandeln för partiellt arbetsföra genom att i butikstängningslagen införa vissa begränsande klausuler. Kommittén kom emellertid till den uppfattningen, att tillräckliga skäl för att frångå principerna i gällande näringsfrihetslagstiftning icke kunde anses föreligga. Det kunde säkert även enligt kommitténs uppfattning med full rätt komma att diskuteras, huruvida en dylik bestämmelse — särskilt med hänsyn till den vaga definitionen av begreppet partiellt arbetsför — skulle komma att framstå såsom rättvis. Sannolikt skulle fall komma att föreligga — exempelvis änkor med stor försörjningsbörda — vilka ur angelägenhetssynpunkt kunde förefalla lika ömmande som fall av partiell arbetsförhet på grund av defekter i hälsoavseende.

Kommittén fann dock, att kioskrörelse kunde anses väl lämpad för vissa partiellt arbetsföra, och att därför allt borde göras för att med till buds stående medel söka giva företräde däråt till personer med särskilda försörjningssvårigheter. De utvägar, som härvidlag stode till buds, syntes vara dels att de nu arbetande kioskbolagen frivilligt anlade sociala synpunkter vid anställandet av personal, dels att de kommunala myndigheterna genom lämpliga åtgärder säkrade rättigheterna i största möjliga utsträckning åt därför lämpade partiellt arbetsföra.

Av erfarenheterna från den verksamhet, som vissa kommunala myndigheter bedrivit, hade framgått — yttrade kommittén vidare — att det icke givit tillfredsställande resultat att endast upplåta nya kioskrättigheter till partiellt arbetsföra. Ett omfattande geschäft hade nämligen förekommit på detta område. I likhet med butikstängningssakkunniga fann kommittén däremot, att de partiellt arbetsföras intressen i fråga om kioskhandeln kunde tillgodoses exempelvis genom att kommunala bolag eller stiftelser bildades, som förvärvade tillstånd till handel å utsträckt affärstid och som anställde affärsföreståndare och biträden, eller därigenom att de kommunala myndigheterna låte uppföra kiosker i egen regi och uthyrde dessa till personer, som anvisades av de socialvårdande organen. I senare fallet finge den partiellt arbetsföre själv hos vederbörlig myndighet söka tillstånd till handel å utsträckt tid.

Yttranden över motionerna.

Över motionerna ha remissyttranden avgivits av arbetsmarknadsstyrelsen, Aktiebolaget Svenska pressbyrån, Rikskommittén för partiellt arbetsföra, Svenska kioskhandlareförbundet, Sveriges kioskidkares riksförbund och Sveriges köpmannaförbund. Därjämte har Svenska tidningsutgivareföreningen i skrivelse till utskottet framlagt sina synpunkter på motionerna.

Arbetsmarknadsstyrelsen framhåller, att styrelsen i olika sammanhang hävdad, att de partiellt arbetsföra böra äga företrädesrätt till kioskhandel. Enligt styrelsens uppfattning äro erfarenheterna av de åtgärder, som olika städer vidtagit för att bereda de partiellt arbetsföra möjlighet att försörja sig med kioskhandel, synnerligen tillfredsställande. Det är enligt styrelsens uppfattning önskvärt, att denna verksamhet utbygges ytterligare. Förutsättningen för att åtgärder, vilka inskränka rörelsefriheten inom kioskhandeln, skola kunna rekommenderas, måste emellertid vara, att garantier skapas för att den på detta sätt i viss mån skyddade näringen förbehålles de partiellt arbetsföra.

Rikskommittén för partiellt arbetsföra anser en utredning av kioskhandeln och dess förhållanden vara väl motiverad.

Det har visat sig, anför rikskommittén, att svåra fysiska handikap såsom höggradig vanförhet och blindhet icke lägga hinder i vägen för bedrivande av kioskhandel och liknande affärsverksamhet, om vederbörande i övrigt äga nödvändiga personliga förutsättningar. I många städer och andra samhällen ha också myndigheterna tagit hänsyn till de möjligheter, som kioskhandeln erbjuder de partiellt arbetsföra.

Den förståelse, som myndigheterna på många orter visa de partiellt arbetsföra, motverkas emellertid av den faktiska monopolställning, vissa större kioskbolag kommit att intaga. Anledningar till denna monopolställning torde bl. a. vara, att överenskommelser träffats mellan myndigheter

och bolagen, vilkas konsekvenser i olika avseenden myndigheterna vid tiden för överenskommelsernas träffande icke kunnat överblicka. Sålunda kunna de stora kioskbolagen erbjuda engångsförmåner, som en enskild kioskägare icke har möjlighet att erbjuda. Därigenom har kioskhandeln kommit att exploateras av myndigheterna på ett sätt, som icke har motsvarighet i fråga om någon annan form av affärsverksamhet. Vidare synes begreppet trafikiosk successivt ha utvidgats till att omfatta även kiosker, som man utsprungligen icke har avsett. Redan detta synes rikskommittén vara tillräckligt skäl för en översyn av kioskhandeln. — Ett villkor för att kioskhandel skall kunna rekommenderas för partiellt arbetsföra måste vara, att kioskens bärighet är sådan, att innehavaren kan anlita personal för nödig avlösning och därigenom uppnå rimliga arbetsförhållanden. På grund av de stora kioskbolagens expansion bli de partiellt arbetsföra dock i många fall hänvisade till kiosker med tvivelaktig bärighet.

Kioskbolagen anställa i viss utsträckning partiellt arbetsföra. Några objektiva uppgifter härom föreligga icke, såvitt rikskommittén har sig bekant. Intrycket inom de partiellt arbetsföras egna organisationer är emellertid, att kioskbolagen icke använda sig av partiellt arbetsföra i nämnvärd utsträckning.

Rikskommittén anser, att man med hänsyn till de senaste årens utveckling har anledning befara, att ett uppskov med en utredning skulle göra det allt svårare att ändra de förhållanden, som eventuellt kunna anses otillfredsställande.

Aktiebolaget Svenska pressbyrån hemställer att motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. Pressbyrån anför bl. a.

Kioskhandeln är i dagens samhälle en viktig gren av varudistributionen. Kioskernas uppgift är att ge den köpande allmänheten en service, som de vanliga butikerna av olika skäl icke kunna i tillräcklig grad tillhandahålla. Motionärernas uppfattning, att »sociala och billighetsskäl talat för tillkomsten av detta slags egen företagarverksamhet» är felaktig; det är behovet av försäljningsställen, särskilt i samband med persontrafik och i tätorternas ytterområden, som föranlett kioskhandelns tillkomst och betingat dess utveckling. Det är visserligen sant, att ett avsevärt antal partiellt arbetsföra ägna sig åt och äro väl lämpade för denna form av handelsverksamhet, även om det kan ifrågasättas om kioskhandeln i högre grad än mycken annan detaljhandel lämpar sig för personer utan förutbildning och med nedsatt arbetsförmåga. Helt visst förekomma partiellt arbetsföra i lika stor utsträckning bland innehavare av tobaksaffärer, sybehörsaffärer, mjölkbutiker och blomsteraffärer, för att taga några exempel. Det torde också vara ostridigt att det ur hälsosynpunkt kan för klena personer vara en större påfrestning att stå i en för väderleken relativt utsatt kiosk än i en affär.

Pressbyrån äges sedan år 1940 av ett på kooperativ grund bildat bolag, vars aktier ägas av Svenska tidningsutgivareföreningen och ett 150-tal svenska tidnings- och tidskriftsföretag. Pressbyråns uppgift är att tjäna som instrument för ett opartiskt spridande av alla svenska tidningar och

tidskrifter. Pressbyrån måste i sin organisation och verksamhet i första hand ta hänsyn till huvuduppgiften, pressalsterdistributionen. Detta innebär dock icke, att Pressbyrån därför skulle bortse från de sociala synpunkterna i övrigt med avseende på såväl allmänheten som dess egen personal. På grund av att Pressbyrån väsentligen grundar sin verksamhet på avtal med stalliga institutioner, större trafikföretag och kommuner är det sört för att de samhällsintressen dessa ha att tillvarata bli beaktade. Såsom exempel härå anför Pressbyrån avtal med kommunala myndigheter, vari Pressbyrån förbundit sig att för skötseln av kiosker i möjligaste mån anlita partiellt arbetsföra.

Det ligger i sakens natur, att den rörelse Pressbyrån bedriver måste vara av stor ekonomisk omfattning, och bolaget kan icke finna, att detta ur samhälleliga synpunkter kan ge anledning till kritik. Endast ett företag av Pressbyråns storleksordning kan rationellt ordna tidningsdistributionen i landet och genom upptagandet av andra artiklar i kioskhandeln får på en gång Pressbyrån behövt stöd för sin rörelse och allmänheten tillgång till förstklassiga kioskvaror. Stordriften möjliggör för Pressbyrån att hålla ett stort antal kiosker, som icke äro lönande men fylla ett behov på ur handelssynpunkt sämre belägna platser. Framför allt sätter Pressbyråns ekonomiska resurser densamma i stånd att bereda ett stort antal personer en tryggad anställning.

Pressbyrån sysselsätter omkring 4 000 personer, varav omkring 2 400 i dess 1 008 kiosker. Pressbyrån har alltid haft förståelse för de partiellt arbetsföras svårigheter att få sysselsättning i näringslivet och för egen del sökt att bereda dessa anställning i så stor utsträckning som varit förenligt med tillgodoseende av tjänstens krav. För närvarande har Pressbyrån omkring 175 anställda av denna kategori. I detta sammanhang bör nämnas, att hos Pressbyrån dessutom tjänstgöra omkring 275 änkor och 235 fränskilda kvinnor, två typer av arbetsbehövande, som ofta på grund av bristande utbildning, ålder eller sjuklighet ha svårt att tjäna sitt uppehälle.

Den farhåga, som kommer till synes i motionerna, att Pressbyråns expansion skulle innebära monopolistiska strävanden är oberättigad. Ett kioskföretag, som icke har mer än 20 % av landets kiosker, kan icke utgöra något hot mot den fria kioskhandeln, även om dess andel i varuomsättningen skulle vara större än detta procenttal utvisar. Pressbyråns kiosk-rörelse är och kommer alltid att huvudsakligen vara förlagd i anslutning till trafikmedlen — för närvarande 96 % av Pressbyråns samtliga kiosker — men icke ens inom detta område har bolaget någon ensamrätt. I fråga om förvärv av kiosker från andra företagare är ökningen av rörelsen mycket måttlig. Under de senaste tio åren ha inköpts 106 kiosker eller i medeltal knappt 11 om året. Inrättandet av nya kiosker står i regel i samband med uppkomsten av nya eller utvidgning av gamla samfärdsmedel. Antalet under samma 10-årsperiod nyinrättade kiosker är 271. Det finns anledning att antaga, att en relativt större tillväxt av kiosker ägt rum utanför Pressbyråns verksamhetsområde.

Att Pressbyråns verksamhet under senare år undergått en betydande ökning, återspeglad i stigande omsättningssiffror och antalet anställda, beror främst på den allmänna ekonomiska utvecklingen i landet och på den alltmer förbättrade ställningen för stora befolkningsgrupper. Man behöver blott se på de starkt ökade upplagorna av pressalster för att förstå detta

sammanhang; antalet genom Pressbyrån försålda tidningar ökades från cirka 202 miljoner år 1942 till cirka 407 miljoner 1952.

Enligt Pressbyråns uppfattning äro angivna förhållanden icke ägnade att föranleda klander av den verksamhet Pressbyrån bedriver. Det kan icke vara ett samhällsintresse att beskära ett företags verksamhet, blott därför att det fyller en icke blott kvalitativt utan även kvantitativt stor uppgift i näringslivet. Man kunde lättare ha förstått motionärernas inställning, om Pressbyrån tjänat ett enskilt vinstintresse, vilket som inledningsvis framhållits icke är förhållandet.

Svenska tidningsutgivareföreningen finner det vara ett angeläget önskemål att Pressbyrån ej hindras i sin verksamhet genom bestämmelser, som skulle kunna begränsa företagens möjligheter till vidare utveckling och konsolidering. Såsom motivering till sitt ställningstagande framhåller föreningen bl. a., att Pressbyrån såsom ett den svenska pressens eget, »kooperativa» organ för tidningarnas lösnummerdistribution utövar en uppenbart samhällsviktig verksamhet samt anför bl. a. följande.

Då distributionskostnaderna utgör ett väsentligt moment i tidningsföretagens kalkyler, har det varit av utomordentlig betydelse för tidningarna att genom detta pressens eget distributionsföretag kunna på ett ur skilda synpunkter tillfredsställande sätt organisera den del av distributionen som gäller lösnummerexemplaren. En mycket viktig faktor härvidlag har varit den uppmärksamhet, som Pressbyrån har kunnat genom sitt rikt förgrenade funktionärsnät ägna variationer i upplageutvecklingen. Härigenom har förskjutningar i efterfrågan kunnat smidigt beaktas, vilket varit av utomordentlig betydelse när det gällt att städse tillgodose allmänhetens berättigade behov av service och att beakta önskemålet om att antalet retur-exemplar icke blir onödigt högt med därav följande kostnadsbelastning och återverkningar i prisledet. Genom sin rationaliserade samdistribution och kombination med annan verksamhet kan Pressbyrån sköta denna del av tidningsförsäljningen mot en kostnad för tidningarna, som väsentligt understiger vad eljest skulle varit fallet.

Sammanfattningsvis kan således sägas, att bolaget kommit att utgöra en för svensk press ovärderlig distributionsapparat, om vars centrala roll för tidningsspridningen endast en mening finns inom pressen.

Svenska kioskhandlareförbundet däremot finner de i motionerna framställda önskemålen högeligen förtjänta av att bli förverkligade. Förbundet anknuter därvid främst till de i motionerna anförda synpunkterna på Pressbyråns verksamhet. Förbundet framhåller bl. a., att de förmåner Pressbyrån bjuder kommunerna för rätten att uppställa kiosker och utöva därmed förbunden verksamhet äro större än vad en enskild, som ämnar starta en kioskrörelse, kan bjuda. Dessa förmåner äro för kommunerna så lockande att kommuner, som låta uppsätta kiosker för partiellt arbetsföra, begränsa dessa till mindre goda försäljningsställen medan de verkligt förmånliga förbehållas Pressbyrån. Visserligen lär Pressbyrån i sin kiosk-tjänst anställda invalidiserade personer, men dessas anställning är förenad med stor osäkerhet.

Beträffande försäljning av tobak och tryckta skrifter framhåller förbundet, att även om en person erhållit tillstånd av vederbörande myndighet att sälja tobak och tryckta skrifter på utsträckt tid, kan han ändå icke sälja dessa varor, om han icke antagits som försäljare, beträffande tobak av Aktiebolaget Svenska tobaksmonopolet och beträffande tryckta skrifter av Tidningsutgivareföreningens kommissionärsnämnd. Tobaksmonopolet hade hittills icke vägrat försäljningsrättigheter åt den, som erhållit myndighets tillstånd att sälja tobak på utsträckt tid, men fall hade förekommit då Tidningsutgivareföreningens kommissionärsnämnd icke antagit den som erhållit sådant tillstånd beträffande tryckta skrifter till försäljare. Det syntes förbundet ändamålsenligast att den som erhållit här åsyftat tillstånd enligt butikstängningslagen icke skulle behöva något ytterligare tillstånd. Vid en översyn av butikstängningslagen borde föreskrift härom införas i denna.

Sveriges kioskidkares riksförbund hävdar, att en utredning om kioskhandeln icke skulle fylla någon uppgift. Riksförbundet framhåller, att kioskinnehavarna önska betraktas som övriga affärsidkare, utan särställning och med rätt att fritt disponera sina rörelser. Att reservera kioskhandeln för partiellt arbetsföra vore orimligt. I de flesta fall ställer det stora krav på hälsa och arbetsförmåga att sköta en kioskrörelse, där hets och obehärliga arbetsförhållanden äro rådande.

Att kioskrörelsen skulle vara särskilt småfolkets verksamhetsområde är, enligt riksförbundets mening, oriktigt. För att köpa eller bygga en kiosk fordras ett ganska stort kapital, då myndigheterna i många fall ha stora fordringar på kioskens utseende och inredning, och om en kiosk uppförts i kommunal regi, är det ofta sådana hyresvillkor, alternativt amorterings- och räntevillkor, att de äro mera betungande än om det varit fråga om förhyrning av butikslokal.

Motionärernas tanke att det skulle vara förbjudet att driva kioskrörelse i bolagsform eller för en kioskägare att ha flera kiosker finner riksförbundet egendomlig och stridande mot näringsfrihetens princip.

Sveriges köpmannaförbund uttalar som sin mening, att motionerna icke böra föranleda några lagstiftningsåtgärder.

Förbundet anser, att rent företagsekonomiska synpunkter böra anläggas i kioskfrågor, och att en reglering på detta område på sätt föreslagits av motionärerna icke bör komma i fråga. En lagstiftning avsedd att tjäna som stöd för en grupp företagare med den verkan att andra gruppers frihet begränsas är enligt förbundets mening icke eftersträvansvärd.

Den fria konkurrensen bör enligt förbundet vara utslagsgivande i frågor av förevarande natur. Icke heller de kommunala myndigheterna böra, synes det förbundet, ifrågasätta riktigheten av denna princip vid sitt handlande eller i sina bedömningar och på något sätt favorisera en eller flera företagare på andra bekostnad.

Utskottet.

Motionärerna ha under förmälan bl. a. att de partiellt arbetsföras möjligheter att vinna försörjning genom kioskrörelse kontinuerligt minskats framfört vissa förslag, som syfta till att i större utsträckning tillgodose dessas intressen. Förslagen gå i huvudsak ut på att man borde överväga att vidtaga åtgärder för att begränsa större företags — särskilt nämnes här Aktiebolaget Svenska pressbyrå — verksamhet på området samt att införa en föreskrift i butikstängningslagen om att partiellt arbetsför, som söker kioskrättigheter och är lämpad att sköta kiosk, bör äga företräde framför andra sökande.

I butikstängningslagens förarbeten framhålles, att sociala skäl böra beaktas vid beviljande av tillstånd till försäljning från kiosk på utsträckt tid. Bl. a. gav andra lagutskottet i sitt av riksdagen godkända utlåtande över propositionen med förslag till butikstängningslag uttryck åt denna uppfattning. Såväl av lagen som av förarbetena framgår emellertid, att andra hänsyn än de sociala jämväl måste beaktas och i vissa fall bliva utslagsgivande vid tillståndsprövningen. Frågan huruvida man i lag borde giva ett starkare skydd åt de partiellt arbetsföra genom att reservera kioskhandeln för dessa har efter den nya butikstängningslagens tillkomst behandlats av kommittén för partiellt arbetsföra. Kommittén fann emellertid icke skäl att föreslå ändring i gällande bestämmelser utan förordade i stället, att man med till buds stående medel skulle söka giva företräde till sysselsättning med kioskrörelse åt personer med särskilda försörjningssvårigheter. Kommittén framhöll därvid särskilt önskvärdheten av att kommunala åtgärder för att bereda därför lämpade partiellt arbetsföra sysselsättning med kioskrörelse vidtoges samt av att kioskbolagen anlade sociala synpunkter vid rekryteringen av sin personal.

Av uppgifter, som utskottet inhämtat från arbetsmarknadsstyrelsen framgår bl. a., att kommunerna flerstädes vidtagit särskilda åtgärder för att bereda härför lämpade partiellt arbetsföra sysselsättning med kioskförsäljning, och beslut om eller planer på nya dylika åtgärder rapporteras från olika länsarbetsnämnder. Över huvud taget synes man kunna konstatera, att de ovan nämnda rekommendationerna i fråga om beaktande av sociala synpunkter på kioskförsäljning vunnit vidsträckt efterföljd hos berörda myndigheter. Vad beträffar den av Aktiebolaget Svenska pressbyrå bedrivna kioskrörelsen grundas denna till väsentlig del på avtal med statliga och kommunala myndigheter, och dessa kunna, såsom i viss utsträckning skett, med avseende å rekrytering av kioskpersonalen i avtalen träffa förbehåll till förmån för partiellt arbetsföra och andra som av sociala skäl anses böra äga företräde till anställning i Pressbyråns kiosker. Pressbyrå har i sitt remissvar deklarerat en positiv inställning till de partiellt arbetsföras problem samt upplyst, att företaget har ett icke ringa antal anställda, vilkas

personliga omständigheter till följd av partiell arbetsförhet eller andra förhållanden framstått såsom ömmande. Tillstånden till försäljning på utsträckt tid äro personliga och kunna återkallas när skäl äro därtill. Myndigheterna kunna därför ingripa mot eventuella missförhållanden på området.

Då således den nuvarande lagstiftningen giver möjlighet att beakta de partiellt arbetsföras intressen och utvecklingen synes gå i den riktningen, att dessa möjligheter alltmera utnyttjas, finner utskottet icke erforderligt att förorda den föreslagna omprövningen av gällande bestämmelser.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motioner, I:305 och II:398, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 17 november 1953.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Norman, Nils Elowsson, Sunne, Wistrand, Nerman, fru Svenson, herrar Bengtson och Axel E. Svensson;

från andra kammaren: fru Johansson i Norrköping, herrar Lundberg, Andersson i Alfredshem, fröken Höjer, fruar Ewerlöf, Sjöstrand, herrar Bengtsson i Varberg och Ericsson i Näs.
